

Boerderij Bureveld 3

Ellen Drees

Een aantal jaren geleden ben ik begonnen met het verzamelen van gegevens over boerderijen in De Bilt en Bilthoven. Toen Jan van der Heijden mij onlangs vertelde, dat hij in het bezit zou komen van een ansichtkaart waarop boerderij Bureveld 3 te zien was, was ik dan ook zeer verrast, aangezien de boerderij al vóór 1900 is afgebroken. Inmiddels is helaas duidelijk geworden, dat op de ansichtkaart niet boerderij Bureveld 3 is te zien, maar de achterzijde van de woningen op de hoek Emmalaan/Oude Bunnikseweg.

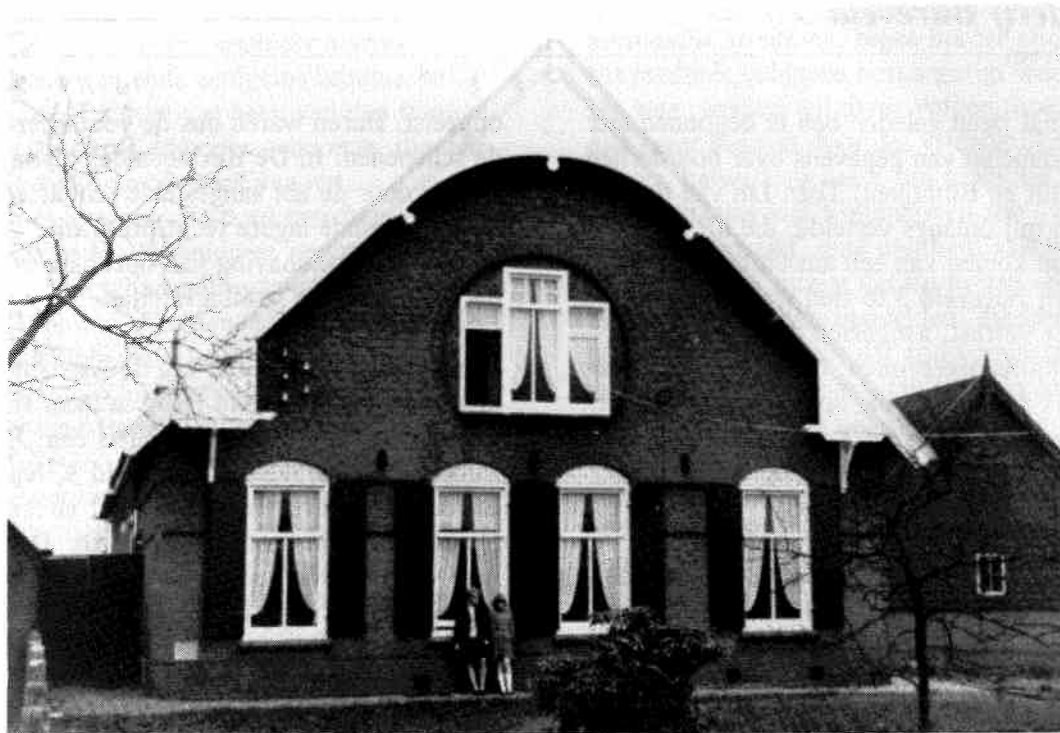
Het geheel oogde toen inderdaad als een boerderij. De boerderij lag echter niet op de hoek, maar verder naar achteren, waarschijnlijk achter Emmalaan 9 t/m 11. De naam Bureveld (Buerveld) is al sinds de veertiende eeuw verbonden aan het gebied ten zuiden van het voormalige Vrouwenklooster. Het woord 'buren' betekent in het oud-vaderlands recht 'de meetellende geërfden van een territoriale rechtskring, vooral van een buurschap'. 1) Zij oefenden het plaatselijke bestuur uit op het gebied van rechtspraak, wetgeving en uitvoerend bewind, voor zover dit niet door hogere machten zoals de geestelijken of ambachtsheren werd

opgeëist. Buren waren dus de voorlopers van de schepenen. In De Bilt oefenden zij samen met de door de abt aangestelde schout vooral de zogenaamde lagere rechtspraak uit, inclusief de handhaving van openbare orde en het opsporen van strafbare feiten.

In het gebied ten zuiden van de Utrechtseweg komt de naam Bureveld terug in maar liefst vijf namen van boerderijen. Er is een Bureveld 1, Bureveld 2, Bureveld 3, Nieuw Bureveld en Bureveld. Bureveld 1 en 2 en Nieuw-Bureveld bestaan nog steeds. De eerste is te vinden op het adres Universiteitsweg 12, dat zich halverwege het fietspad naar De Uithof aan een zijweggetje bevindt. Bureveld 2 is de dwarshuisboerderij aan de Bunnikseweg 10, terwijl Nieuw Bureveld de boerderij is waar in 1993 het startpunt was voor de boerderijtocht op Open Monumentendag. Hij is gelegen aan de Universiteitsweg 1, schuin tegenover het tuincentrum. Deze boerderij werd in 1898 gebouwd ter vervanging van Bureveld 3. Boerderij Bureveld was de jongste van de vijf. Hij werd in 1907 gebouwd in opdracht van de landbouwer Willem Looijen.

De ansichtkaart waarop bij nader inzien niet Bureveld 3 te zien is, maar de achterzijde van de woningen Oude Bunnikseweg 2 en Emmalaan 12 en 13 (foto: Jan van der Heijden).

De nieuwste van vijf Burevelden, boerderij Bureveld, werd in 1972 afgebroken in verband met de aanleg van de Universiteitsweg (foto geschonken door fam. Jacobse-Looijen).

Dat deze boerderij inmiddels is gesloopt, is te wijten aan de aanleg van de Universiteitsweg. Hij stond net vóór het viaduct over de A28. Terug nu naar Bureveld 3. De eerste verwijzing naar deze boerderij heb ik tot nu toe kunnen traceren tot 1748. Na de dood van zijn vrouw Maria Gijsbertse de Rooij kreeg Anthonij Hendrikz. van Scherpenzeel de beschikking over Bureveld 3, toen bestaande uit een 'huysinge, bergh, schuuren en karnmolen', alsmede de helft van 14 morgen land. Hoe Maria de Rooij de boerderij in haar bezit had gekregen is mij nog niet duidelijk geworden. Mogelijk had zij hem geërfd van een van haar eerdere echtgenoten (zij was al twee keer eerder weduwe geweest). De 7 morgen land waren in 1741 en 1742 door Van Scherpenzeel en zijn vrouw aangekocht. Dit was trouwens niet de grond waarop de boerderij stond. Die was in het bezit van de familie De Geer, die ook eigenaar was van boerderij De Blauwe Schorteldoek aan de Utrechtseweg. Vijf jaar later volgde er wederom een boedelscheiding toen Van Scherpenzeels nieuwe vrouw en hun (waarschijnlijk pasgeboren) zoon overleden. Wederom hertrouwt Van Scherpenzeel, nu met Cornelia de Rooij. Wellicht is zij een zuster van Van Scherpenzeels eerste vrouw.

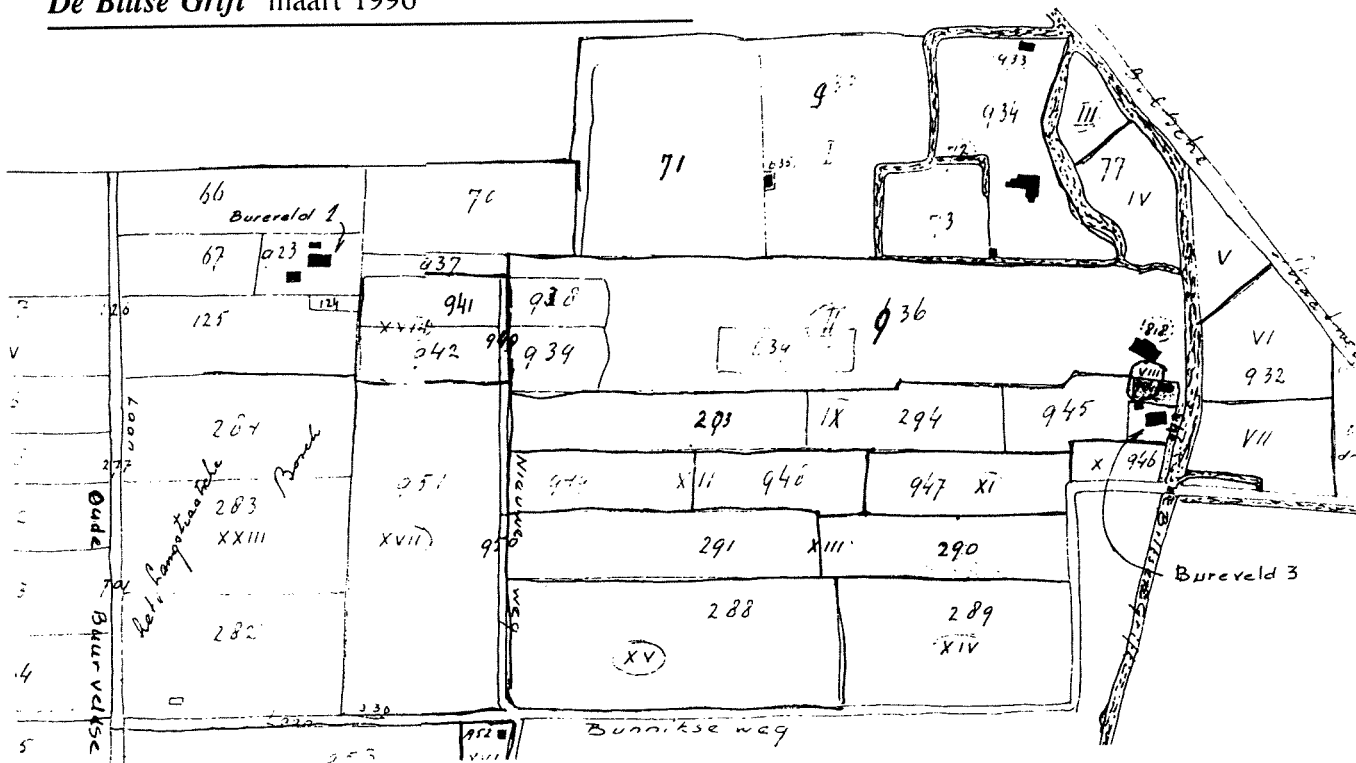
Als Cornelia de Rooij in 1792 overlijdt is zij al weduwe van Van Scherpenzeel. De boerderij wordt eigendom van twee van hun zoons, te weten Huibert en Gerrit, die ieder de helft krijgen. In 1806 koopt Gerrit zijn broer uit. De boerderij wordt dan omschreven als 'boerenhuysinge met bakhuis, karnmolen, twee bergen, schuur en varkensshot'. Op 20 april 1810 sluit de eigenaar van de grond Barthold de Geer nog een huurcontract met Gerrit van Scherpenzeel voor 34 morgen grond ad f 442,- per jaar. Het 'getimmerte' is dan nog eigendom van Gerrit. In het contract is echter een bepaling opgenomen, dat als de verhuurder (De Geer dus) het verhuurde land wil verkopen, de verhuurder al het getimmerte daarop staande als zijn eigendom daarbij mag verkopen. Van Scherpenzeel zou in dat geval f 1000,- krijgen en het recht hebben het getimmerte tot 30 april 1811 te mogen bewonen en gebruiken, zonder huurbetaling. Nog geen maand later, op 13 mei 1810 werd er aan de landbouwer Reijer Baas en de smid Pieter Staal voor f 9000,- een hofstede verkocht, bestaande uit een 'huijzinghe, agterhuis, twee bergen, bakhuis en schuur', alsmede ca. 34 morgen boomgaard, bouw- en weilanden.

Anderhalve maand later, om precies te zijn op 30 juni, werd de boerderij al weer doorverkocht.

De nieuwe eigenaar, George Sawijer, was in 1798 in het bezit gekomen van het landgoed Oostbroek. Ten tijde van de instelling van het kadaster omstreeks 1828 blijkt de nieuwe eigenaar Matthijs Ooster te zijn. Ook boerderij Bureveld 2 is dan zijn eigendom. 2) Oosters weduwe verkocht in 1842 het landgoed in gedeelten. Oostbroek en de bijbehorende boerderij werden eigendom van Abraham de Haan. Bureveld 2 en 3 werden verkocht aan F.H. Spengler, die sinds 1839 op het landgoed Het Klooster woonde. Bij dit landgoed hoorde toen al boerderij Bureveld 1 met ruim 50 bunder land, gelegen achter de buitenplaats. De koopprijs van Bureveld 3 bedroeg *f* 15.900,-. Voor Bureveld 2 met 29 bunder grond betaalde Spengler *f* 8075,-. Aanmerkelijk minder dus, terwijl er toch meer grond bijhoorde. Waarschijnlijk was deze van minder kwaliteit dan de grond behorende bij Bureveld 3. Het toeval wil, dat er een brief bewaard is gebleven, waarin verslag wordt gedaan van de verkoop van het landgoed Oostbroek. De Utrechtse mr. Johan Gerard Swellengrebel deed in deze brief verslag van de verkoop van het landgoed aan zijn zwager mr. Daniël Jacob van Ewijck. Deze was in 1831 ambachts heer van De Bilt geworden en als zodanig zeer geïnteresseerd in de uitkomst van de veiling. Aangezien hij tevens gouverneur van Noord-Holland was, woonde hij in Haarlem. Over de twee Burevelden vertelt Swellengrebel: 'De 2 hofsteden door den Hr. Spengler gekocht, zijn duur betaald, doch het interesseert dezen Heer, als naast daarbij liggende, veel deze 2 plaatsen in eigendom te hebben.' 3). Pachtter op Bureveld 3 is in 1842 Arnoldus Groen, die de boerderij en de bijbehorende 25 bunder land huurde voor *f* 600,- per jaar. Dankzij de kadastrumnummers in het koopcontract is te achterhalen waar de grond van Bureveld 3 lag. De oostgrens werd gevormd door de Bunnikseweg (nu de Oude Bunnikseweg en de Universiteitsweg), de zuidgrens lag bij een restant van de oude Buurveldsedijk, een pad of weg die op de eerste kadastrale kaart van 1824 grotendeels verdwenen is, maar waarvan de ligging nog duidelijk te herkennen is. De direct ten noorden van deze dijk gelegen percelen waren

in 1842 beplant met 'hakbosch' en werden het 'Langstraatsche Bosch' genoemd. 4) Het perceel tussen de boerderij en de Oude Bunnikseweg was de moestuin. Links en direct voor de boerderij waren twee percelen boomgaard. Dat wil zeggen als de boerderij, zoals ik vermoed, met de achterkant naar de Grift gekeerd was. Op een ongedateerde overzichtskaart van het landgoed Het Klooster (in het RAU), die mogelijk dateert uit Spenglers tijd, zijn namelijk ook de drie Burevelden ingetekend. Gezien vanuit het zuiden, stond rechts een hooiberg en links het bakhuis, dat op één lijn ligt met de voorgevel van de boerderij. Verdere gebouwen, zoals schuren, zijn niet ingetekend. Aangezien het bakhuis altijd iets voor of op één lijn lag met de voorgevel van een boerderij, lijkt het dus alsof de boerderij met de achterzijde naar de Grift toe stond. Duidelijk wordt tevens, dat Bureveld 3 maar een kleine boerderij was, zeker de helft kleiner dan Bureveld 1. Uit 1871 is weer een lijst bekend, waarop het aantal runderen genoemd wordt van Biltse boeren. Groen heeft hierop 18 runderen, wat neerkomt op een gemiddeld aantal in vergelijking met de overige boeren, maar minder dan er op Bureveld 1 (31 stuks) en Bureveld 2 (22 stuks) waren. Bureveld 1, 2 en 3 waren in 1842 dus in dezelfde handen gekomen en tot 1893 zou deze situatie ongewijzigd blijven. Na de dood van Spengler in 1866 werd het landgoed verkocht aan Elisabeth Both Hendriksen, de echtgenote van mr. C.W.J. baron van Boetzelaer van Dubbeldam. In het betreffende koopcontract worden voor het eerst de drie Burevelden met een naam aangeduid. In de vroegere koopcontracten wordt alleen Bureveld 1 genoemd als 'Buureveld'. Bureveld 2 en 3 worden enkel aangeduid als hofsteden. Of de namen Bureveld 1, 2 en 3 al in de mondelinge overlevering zo bekend stonden of dat Spengler de boerderijen zo benoemde is onduidelijk.

Hiervoor heb ik gezegd, dat de boerderijen tot 1893 in dezelfde handen bleven. Formeel is dit niet helemaal juist, aangezien Bureveld 2 gekocht werd door de zoon van Elisabeth Both Hendriksen, Godfried H.L. baron van Boetzelaer van Dubbeldam. Het geld voor de aankoop leende hij van zijn moeder.

Fragment van een kaart behorende bij de verkoop van het landgoed Het Klooster in 1893 (GAB, nr. D-15). De Buurveldsedijk liep vanaf de Hoofddijk evenwijdig aan het eerste deel van de Bunnikseweg en het verlengde daarvan (Nieuweweg genoemd).

Volgens diverse kasboekjes werd echter voor alle bezittingen, dus inclusief Bureveld 2, een gezamenlijke boekhouding gevoerd. Aangezien Godfried in 1866 op het landgoed Het Klooster ging wonen, zal dit wel betekend hebben, dat hij zich met de dagelijkse gang van zaken bezig hield van de drie Burevelden. Na de dood van zijn moeder erfde Godfried het landgoed. Pachtter op Bureveld 3 is dan de weduwe Gerrigje Groen-Miltenburg, die na de dood van Arnoldus in 1876 de bedrijfsvoering overnam. De pachtprijs was toen pas verhoogd van f 675,- naar f 800,- per jaar, omdat er naast de boerderij een huisje was gebouwd (mogelijk voor de weduwe). In december 1880 zakte de pachtprijs weer (van 1889 t/m 1893 bedroeg hij zelfs maar f 550,-). De reden hiervoor is onduidelijk. Zowel in 1866 als in 1880 werd er circa 18 ha land gehuurd (het Langstraatsche Bosch was er niet meer bij). Na 1880 is er echter geen opgave meer van de hoeveelheid land die gepacht werd, zodat het onduidelijk is of de familie Groen nu minder land tot zijn beschikking had of dat de woning naast de boerderij betrokken was door een ander personeelslid van de baron. De oudste zoon Jacobus volgde zijn moeder echter pas in 1885 op. De boerderij moet toen al oud en mogelijk enigszins vervallen zijn geweest.

Het huwelijk van de baron in 1882 met de erfdochter van Houdringe, Charlotte Fabricius, luidde grote veranderingen in voor dit deel van De Bilt. Na de dood van Charlottes moeder werd huize Houdringe aan een grondige verbouwing onderworpen; in 1893 vond de verhuizing plaats. Het landgoed Het Klooster, inclusief de drie Burevelden, werd op 31 augustus van dat jaar geveild. Zoals bekend ging het landhuis met de omliggende grond naar het Rijk ten behoeve van het KNMI. Bureveld 2 werd voor f 35.800,- verkocht aan de Groenekanse landbouwer Dirk Dolman. Nog voor de toewijzing op 14 september overleed hij, waarna zijn erven de nieuwe eigenaars werden. Jan Streefkerk werd voor f 36.400,- de nieuwe eigenaar van Bureveld 1, maar pas in 1897 betrokken hij en zijn gezin de boerderij. Waarschijnlijk had hij het huurcontract, dat Van Boetzelaer met de toenmalige pachtter had afgesloten, nog te respecteren. In 1898 werd de boerderij herbouwd. Op Bureveld 3 tenslotte werd tweemaal een bod gedaan. Het eerste bod van f 6400,- werd gedaan door een Utrechtse aannemer. Zoals gebruikelijk werden de percelen hierna nogmaals, maar dan per afslag geveild. Johannes Groen, een broer van de pachtter Jacobus, verhoogde het

eerdere bod met f 1700,-. Johannes, die zelf op een boerderij aan het Maartensdijkse deel van de Utrechtseweg woonde, werd uiteindelijk toch niet de nieuwe eigenaar. Toen de baron namelijk in 1898 een bouwaanvraag deed voor Nieuw-Bureveld (op land behorende bij Houtringe), gaf hij - als eigenaar - tegelijkertijd aan de gemeente door, dat Bureveld 3 gesloopt ging worden. Mogelijk gebeurde dit kort na de gereedkoming van Nieuw-Bureveld in augustus 1899. De woningen ter plaatse van Emmalaan 10 en 11, die vermoedelijk vlak achter de boerderij waren gebouwd, waren al eerder in het jaar gereedgekomen. Een groot deel van de grond in het Kloosterpark werd door de baron in kavels verkocht. Eén schuur behorende bij Bureveld 3 is behouden gebleven: hij staat verscholen in de tuin van de witgepleisterde villa Het Kloosterend. Net voorbij de bocht op het fietspad is hij rechts te zien. Eigenaardig is alleen, dat de schuur op geen enkele kaart is weergegeven. De familie Groen verhuisde naar Nieuw-Bureveld. Deze boerderij was door eigen personeel van Van Boetzelaer gebouwd. In 1914, bij de dood van G.H.L. baron van Boetzelaer, huurde de familie de boerderij met ruim 16 ha land voor f 1000,- per jaar. Belastingplichtig waren toen J. en mej. A. Groen, mogelijk kinderen van Jacobus. In 1918 wordt de in Maartensdijk geboren Arnoldus Cornelis Groen als pachter genoemd.

Voor u gelezen

J.W.H.Meijer, Kleine Historie van De Bilt en Bilthoven, Bunnik 1995

Jan van der Heijden

Elke zichzelf respecterende stad of gemeente heeft wel een boekje waarin de hoofdlijnen van de plaatselijke historie worden beschreven. Na verloop van jaren raakt zo'n boekje uitverkocht of verouderd. Dan wordt het tijd voor een frisse nieuwe uitgave. In 1916 verscheen het boekje van E.E. Gewin, "De Bilt, een Utrechts dorp in vroeger eeuw". Sindsdien is er wel veel over de lokale historie geschreven, maar een nieuwe uitgave met de algemene geschiedenis van de gemeente bleef lang uit. Nu, bijna tachtig jaar na de eerste publicatie van Gewin, is er een nieuw boek verkrijgbaar: "Kleine Historie van De Bilt en Bilthoven", auteur J.W.H.Meijer.

Pas in 1940, dus na meer dan honderd jaar, kwam er een nieuwe familie op de boerderij, nl. die van Hendrik Wismeyer. In 1957 werd hij ook de nieuwe eigenaar.

Noten:

- 1 Oosthoeks Encyclopedie, dl. 3 (Utrecht, 6e druk 1968)
- 2 Het betrof overigens niet de huidige boerderij, maar een voorloper hiervan, die iets zuidelijker lag.
- 3 De brief is in zijn geheel te lezen in P.H. Damsté, 'De Bilt 30 Juni 1842. Tekst en uitleg van een brief' in: Maandblad Oud-Utrecht nr. 56 (1983), p. 18-21.
- 4 Op het meest linkse perceel (gezien vanuit de richting van De Bilt) werd in 1907 boerderij Bureveld gebouwd. De boerderij lag met de achterzijde naar de voormalige Buurveldsedijk gekeerd.

Gebruik is gemaakt van de volgende bronnen.

Rijksarchief Utrecht (RAU):

inventaris R29-31, nr. 32

inventaris R32, nr. 909, 921, 923, 924

inventaris 177, nr. 38

inventaris 301, nrs. 2, 5, 6, 9, 18, 32

Gemeentearchief De Bilt (GAB):

nr. D-15, nr. 215, nr. 401, nr. 513

kadastrale leggers

archieff BWT

P.H. Damsté, Uittreksels gerechtsnotulen

Diversen:

Adreslijst 1890-1891

P.H. Damsté, 'De Bilt 30 juni 1842' in: Maandblad Oud-Utrecht, nr. 56 (1983), p. 18-21

Werkgroep Open Monumentenzorg, De Boer op in De Bilt (De Bilt 1992)

De naam "Bilthoven" in de titel wijst er al op dat ook de jongere geschiedenis in dit boek een plaats heeft gekregen.

De heer Meijer is in De Bilt geen onbekende. In 1946 trad hij in dienst bij de gemeente De Bilt als technisch ambtenaar. Met de toenmalige gemeentesecretaris mr.P.H.Damsté dook hij in de stoffige archieven van het gemeentehuis, en zij bezochten op zaterdagen het Rijksarchief te Utrecht. Beide heren beperkten zich niet alleen tot studie, maar met vaardige pen en kennis van zaken schreven zij vele opstellen over de plaatselijke historie. Toen de heer Damsté in 1985